

Acknowledgment. This research was conducted as part of the project AP22683402 “External Educational and Labor Migration of Kazakhstani Youth: Trends and Risks” (2024–2026), commissioned by the Science Committee of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan.

ОБ АВТОРЕ

Аргынбаева Жанар Жумагалиқызы, PhD, ассоциированный профессор, НАО «Университет Нархоз», г. Алматы, Казахстан, zhanar.argynbayeva@narhoz.kz

МРНТИ: 08.00.12; 08.00.13;

JEL Classification: I32, R11, O15, O10;

DOI: <https://doi.org/10.52821/2789-4401-2025-5-92-105>

ҚАЗАҚСТАННЫҢ АЙМАҚТЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫНДА КЕДЕЙЛІК КӨРСЕТКІШТЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ДИНАМИКАСЫ

П. Н. Жиенбаева^{1*}, Е. Ә. Жиенбаев¹

¹Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы, Қазақстан Республикасы

АНДАТПА

Бұл мақалада Қазақстан аймақтарындағы кедейлік деңгейінің динамикасы мен аймақтық ерекшеліктері жан-жақты зерттелді. *Зерттеудің мақсаты* – кедейліктің өзгерісін сипаттап, оған әсер етуші негізгі әлеуметтік-экономикалық факторларды анықтау.

Зерттеу әдіснамасы ретінде уақыттық және салыстырмалы талдау, корреляциялық және регрессиялық модельдеу, сондай-ақ Грэйнджер себептілік және VAR-болжам әдістері қолданылды.

Мақаланың *ғылыми жаңалығы* – өңірлік ерекшеліктерді есепке ала отырып, кедейлікке әсер ететін факторлар арасындағы байланыстардың сандық модельдерін ұсыну.

Зерттеу нәтижелері кедейліктің тек табыспен ғана емес, жұмыссыздықпен, халық тығыздығымен және инфрақұрылыммен тығыз байланыста екенін көрсетті. Кедейлікпен күрес саясатын тиімді жүзеге асыру үшін кешенді, аймақтық сараланған тәсілдер ұсынылады.

Түйін сөздер: кедейлік, аймақтық теңсіздік, әлеуметтік саясат, жұмыссыздық, корреляциялық модель, регрессиялық модель.

КІРІСПЕ

Кедейлік - адамзат тарихында әрдайым өзекті болған әлеуметтік-экономикалық құбылыс. Ол қоғамдағы ресурстардың теңсіз бөлінуінің, мүмкіндіктерге қолжетімділіктің шектелуінің, экономикалық даму мен әлеуметтік саясаттың тиімділігі арасындағы байланыстың айқын көрінісі болып табылады. Әлеуметтік тұрғыдан кедейлік адамның өмір сүру сапасын төмендетіп, білім алу, денсаулық сақтау, еңбекке араласу және өз әлеуетін жүзеге асыру мүмкіндігін шектейді. Экономикалық тұрғыдан алғанда, кедейлік – адамның негізгі қажеттіліктерін (азық-түлік, баспана, киім-кешек, медициналық көмек, білім және т.б.) қанағаттандыруға қажетті ресурстардың жетіспеушілігімен сипатталады.

XXI ғасырдағы жаһандық даму үдерістері кедейлікпен күресті халықаралық күн тәртібіне шығарды. 2015 жылы БҰҰ Бас Ассамблеясында қабылдаған Тұрақты даму мақсаттарының (ТДМ) ішінде ең бірінші мақсат – 2030 жылға дейін әлемдегі кедейлікті екі есеге қысқарту болып белгіленген. Бұл көрсеткіштің өзектілігі, әсіресе, посткеңестік елдер мен дамушы мемлекеттер үшін өте жоғары. Себебі, бұл елдерде экономикалық реформалар мен әлеуметтік саясаттағы теңсіздіктер салдарынан кедейлік мәселесі күрделене түсуде.

Қазақстан Республикасында кедейлік деңгейі 1990 жылдардың басында экономикалық дағдарыс әсерінен айтарлықтай жоғары болды. 1998 жылы бұл көрсеткіш 39%-ды құрады. Ал 2000-жылдардан бастап мұнай-газ секторларының қарқынды дамуы мен әлеуметтік бағдарламалардың арқасында біртіндеп төмендеді. Алайда, соңғы онжылдықта еліміздің экономикалық көрсеткіштері тұрақтанып, ЖІӨ артып келе жатқанына қарамастан, кедейлік көрсеткіші кейбір аймақтарда қайта өсіп отырғаны байқалады. Бұл құбылыс макроэкономикалық өсудің әлеуметтік тиімділігіне қатысты сұрақтар тудырады.

Кедейлік тек материалдық тапшылықпен шектелмей, қоғамдағы қылмысқа бейімділікті күшейтіп, әлеуметтік наразылық тәуекелдерін арттырады және адами капиталдың сапасы мен саяси тұрақтылыққа әсер етеді. 2022 жылғы қаңтар оқиғаларынан кейінгі әлеуметтік-экономикалық зерттеулер бұл байланыстарды нақты көрсетті.

Мақалада кедейлік құбылысы мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық дамуының негізгі индикаторы ретінде қарастырылып, оның аймақтық динамикасы мен әсер етуші факторлары талданады. Елдің тұрақты дамуын қамтамасыз ету үшін кедейлікпен күрес шаралары тиімді институционалдық реформалармен қатар, дерекке негізделген аймақтық саясатпен ұштасуы тиіс. Қазақстандағы табыс теңсіздігінің артуы, аймақаралық дамудың әркелкілігі және әлеуметтік қолдау тетіктерінің әлсіздігі кедейлік мәселесін мемлекеттік саясаттың басты бағытына айналдыруды талап етеді. Осыған байланысты кедейлік динамикасын терең зерттеу – ұлттық қауіпсіздік пен әлеуметтік тұрақтылықты қамтамасыз етудің шешуші шарты болып табылады.

Мақаланың мақсаты – Қазақстан аймақтарындағы кедейлік көрсеткішінің динамикасын кешенді түрде зерттеу, оған әсер ететін факторларды анықтау және халықаралық тәжірибе негізінде ұсыныстар беру.

Мақсатқа қол жеткізу үшін мынадай міндеттер қойылады:

- 1) Кедейлікті сипаттайтын көрсеткіштерді жинақтап, соңғы 2001-2024 жылдар аралығындағы динамиканы талдау;
- 2) Аймақтар бойынша деректерді жүйелеп, визуалды тәсілдермен (диаграмма, карта) көрсету;
- 3) Корреляциялық және регрессиялық талдаулар арқылы себеп-салдарлық байланыстарды анықтау;

Әдебиетке шолу. Қазақстандағы кедейліктің эволюциясы мен динамикасы түрлі кезеңдерде әртүрлі сипатқа ие болды. 1990 жылдардың басында өтпелі экономиканың теріс әсерінен кедейлік деңгейі шарықтап, 1998 жылы 39%-ға жетті [1]. 2000 жылдары экономикалық өсіммен бірге бұл көрсеткіш айтарлықтай төмендеп, 2012 жылы ауылдарда 10,1%-ды, қалаларда 3,7%-ды құрады [2]. Бұл өзгерістердің негізгі себебі – бюджеттік сала жалақысының артуы, зейнетақы өсімі және «Жол картасы» сияқты әлеуметтік бағдарламалардың іске асуы болды [3].

2019–2021 жылдары COVID-19 пандемиясы экономикалық белсенділікті тежеп, кедейлік деңгейінің қайта өсуіне әкелді: ЖІӨ 4,5%-дан 2,6%-ға дейін төмендеді, кедейлік 6%-дан 14%-ға артты [4]. Бұл тенденцияны Қуандық Ж.Б. және әріптестері статистикалық деректермен нақтылап көрсетеді.

Аймақтық деңгейде кедейлік ауылдарда жоғары екенін Халитова М.М. бастаған ғалымдар дәлелдеген: қалада кедейлік 9 есеге, ауылда 6 есеге төмендегенімен, ауыл кедейлігі 2020 жылдан бастап қайта өсе бастаған [5]. Расулова А.М. және әріптестері Қазақстан аймақтарындағы кедейліктің салыстырмалы деңгейін талдап, соңғы он жылда айырмашылықтар азайғанымен, өңірлер арасында әлі де айқын алшақтық барын көрсетеді. Зерттеу нәтижесінде жұмыссыздық, инфляция және табыс теңсіздігі аймақтық кедейліктің басты факторлары ретінде анықталды. Авторлар кедейлікпен күрес шаралары әр аймақтың ерекшелігіне бейімделуі тиіс деген қорытындыға келеді [6].

Халықаралық деңгейде Eurostat деректері бойынша, 2008–2014 жылдары ЕО елдерінде кедейлікке ұшырау немесе әлеуметтік оқшаулану қаупі 23,7%-дан 24,4%-ға өскен. Бұл жаһандық экономикалық дағдарыстардың әлеуметтік салдарға әсерін көрсетеді [7]. Скандинав елдерінде әлеуметтік қамсыздандыру тиімділігі жоғары болғандықтан, кедейлік деңгейі төмен, ал Оңтүстік және Шығыс Еуропа елдерінде жағдай керісінше [8].

Зерттеулерде кедейлікті өлшеудің көпөлшемді индексі (MPI) жиі қолданылады. Қазақстандық зерттеушілер Құланова З. және әріптестері аймақтық ерекшеліктерді есепке ала отырып, табыс, жұмыссыздық, білім деңгейі секілді көрсеткіштерді біріктіріп, кедейліктің құрылымын ұсынған [9].

Аймақтық теңсіздік мәселесіне Киреева А.А. және т.б. ерекше тоқталады: Қарағанды және ШҚО-да табыс теңсіздігі жоғары болса, мегаполистерде жағдай жақсырақ [10]. Мұндай айырмашылықтар инфрақұрылым мен мемлекеттік саясаттың айырмашылығымен түсіндіріледі.

2022 жылғы қаңтар оқиғаларынан кейінгі зерттеулер кедейлік пен әлеуметтік наразылық арасында тікелей байланыс бар екенін көрсетті. Мухамедиев Б. және авторлар тобы probit-модель арқылы кедейлік пен тұрақсыздық арасында статистикалық байланыс бар екенін дәлелдеген [11]. Сондай-ақ, кедейліктің жұмыссыздықпен байланысын Сағынбай Ө.Ғ. және әріптестері талдап, олардың арасында тығыз корреляция барын көрсетеді. Кедейлік тереңдеген сайын жұмыссыздық та өседі [12].

Шетелдік зерттеушілер де Қазақстандағы әлеуметтік теңсіздік пен кедейлік мәселелеріне қызығушылық танытып отыр. Барышникова Н. В. және әріптестері посткеңестік елдерде табыс теңсіздігі мен әлеуметтік осалдықтың өзара байланысын талдаған [13].

Соңғы жылдары кедейлік индексі мен әлеуметтік инклюзия көрсеткіштері халықаралық рейтингтер мен индекстерде кеңінен қолданылады. Inclusive Development Index, Human Development Index сияқты көрсеткіштер әлеуметтік саясаттың тиімділігін бағалауда маңызды құрал болып отыр [14]. Кангалакова Д.М. және әріптестері табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінен төмен халық саны жоғары аймақтар қатарына Түркістан, Маңғыстау облыстары мен Алматы қаласы жататынын, кедейшілік деңгейі төмен аймақтар қатарына Астана қаласы мен Ұлытау облысы жататындығын анықтады [15].

Нұрланова Н.Қ. және т.б. аймақтық инфрақұрылым деңгейінің және инклюзивті экономикалық дамудың арасындағы байланысты ашып көрсетеді. Астана, Алматы сияқты қалалар жоғары әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштерге ие, ал Солтүстік Қазақстан мен Абай облыстарында бұл көрсеткіштер төменірек. Бұл айырмашылықтар инфрақұрылымның жеткіліксіздігі мен аймақтық саясаттың тиімсіздігіне байланысты болуы мүмкін [16].

Смағамбет Б.Ж. мен Айқынбайқызы А. Орталық Азия елдері арасындағы кедейшілік пен әл-ауқат динамикасын салыстыра отырып, Қазақстандағы әлеуметтік саясаттың салыстырмалы артықшылықтарын бағалайды. Қазақстан, Қырғызстан, Өзбекстан, Тәжікстан және Түркіменстан мемлекеттерінің барлығында да кедейшілік пен әлеуметтік әл-ауқаттың төмен деңгейі проблемасы тұрғанын көрсетеді. Дегенмен, бұл елдердің әрқайсысының әлеуметтік саясатының өзіндік күшті және әлсіз тұстары бар [17].

ЗЕРТТЕУ ӘДІСНАМАСЫ

Зерттеу сипаттамалық-талдамалық сипатқа ие және негізінен ұлттық және халықаралық статистикалық деректерге сүйенеді. Зерттеуде қолданылған деректер Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросынан, Дүниежүзілік банктен (World Bank), БҰҰ Даму бағдарламасынан (UNDP) және Eurostat сияқты халықаралық ұйымдардың ашық мәліметтер базаларынан алынды.

Талдауға 2001–2024 жылдар аралығындағы деректер алынды. Бұл кезең әлеуметтік-экономикалық даму тұрғысынан түрлі тарихи және құрылымдық өзгерістерді қамтиды, соның ішінде 2008 жылғы жаһандық қаржы дағдарысы, 2015 жылғы ұлттық валютаның еркін айналымға жіберілуі, 2020 жылғы COVID-19 пандемиясы және 2022 жылғы әлеуметтік-саяси оқиғалар негізге алынды.

Кедейлік көрсеткіштерінің өзгеруін сипаттау үшін уақыттық талдау әдістері қолданылды. Аймақтық айырмашылықтарды анықтау үшін салыстырмалы статистикалық талдау, кластерлік талдау және визуализация құралдары пайдаланылды.

Кедейлікке ықпал ететін факторларды бағалау үшін корреляциялық және регрессиялық талдау әдістері қолданылды. Корреляциялық талдау көрсеткіштер арасындағы байланысты анықтауға мүмкіндік берсе, регрессиялық модель кедейлік деңгейіне әсер ететін факторлардың ықпал ету күшін сандық түрде бағалауға бағытталды. Қосымша ретінде, себеп-салдарлық байланыстарды зерделеу үшін Грэйнджер себептілік сынағы қолданылды. Уақыттық қатарлардың стационарлығын тексеру үшін авторегрессиялық модельдер (VAR) құрылып, болжамдық талдау жүргізілді.

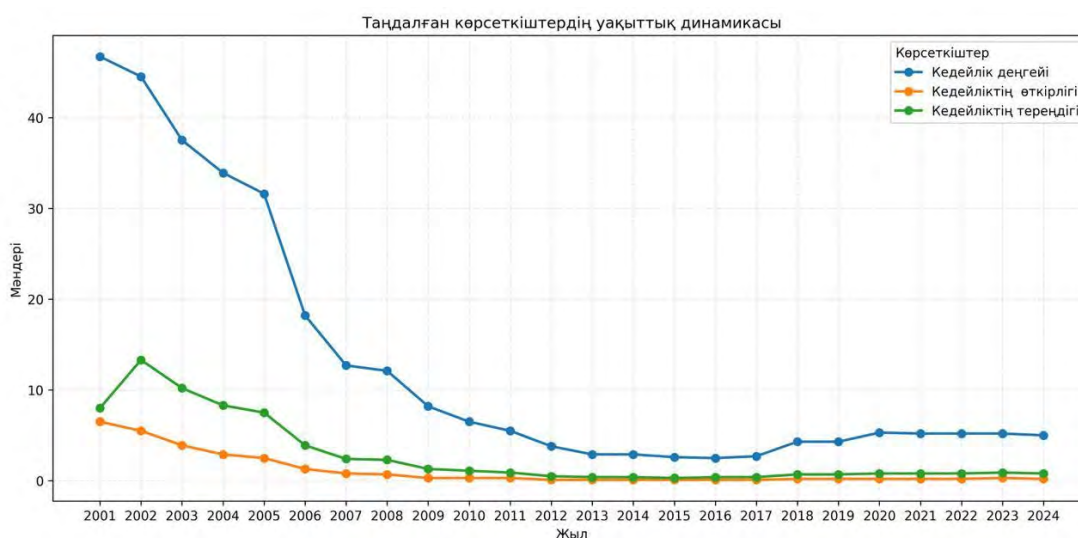
Зерттеу барысында деректер Microsoft Excel, Python (pandas, statsmodels кітапханалары) және SPSS статистикалық бағдарламалары арқылы өңделді. Барлық кестелер мен графиктер авторлар тарапынан құрастырылды. Зерттеудің әдіснамалық негізі халықаралық стандарттарға және әлеуметтік-экономи-

калық зерттеулерде кең қолданылатын эмпирикалық әдістерге сүйенеді. Бұл тәсілдер алынған нәтижелердің сенімділігі мен интерпретация мүмкіндігін арттыруға бағытталған.

ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ МЕН ТАЛДАУ

Зерттеу нәтижелері Қазақстандағы кедейлік құбылысының көпқырлы сипатын, оның аймақтық ерекшеліктерін және негізгі әлеуметтік-экономикалық факторлармен байланысын терең ашады. Талдау нәтижелері кедейліктің тек экономикалық қана емес, сонымен қатар институционалдық, демографиялық және инфрақұрылымдық факторларға тәуелді екенін көрсетеді. Бұл бөлімде кедейлік деңгейінің уақыт бойынша өзгеру үрдістері, аймақтар арасындағы айырмашылықтар және статистикалық модельдер негізіндегі себеп-салдарлық байланыстар кешенді түрде қарастырылады.

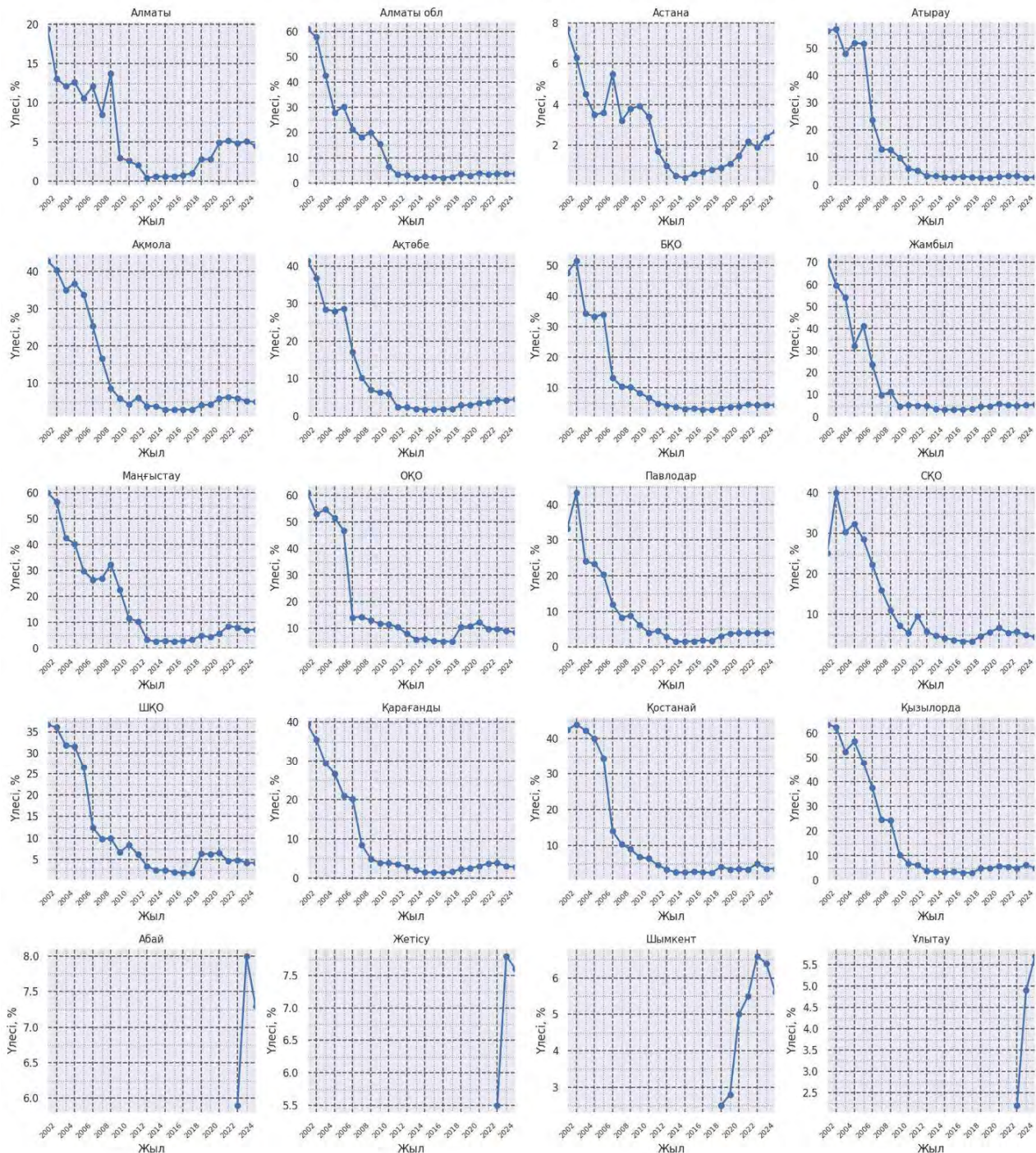
2006–2012 жылдар аралығында Қазақстанда кедейлік деңгейінің тұрақты түрде төмендегені байқалады. Бұл кезең әлеуметтік-экономикалық тұрақтылықпен, мұнай секторындағы өсіммен және мемлекеттік бағдарламалардың нәтижелі орындалуымен сипатталады. Алайда, 2017 жылдан кейінгі кезеңде әлеуметтік теңсіздік пен инфляцияның күшеюіне байланысты кедейлік көрсеткіштерінде қайтадан өсу үрдісі байқалды. 2019 жылы басталған COVID-19 пандемиясы ел экономикасына қосымша қысым түсіріп, халықтың табыс көздерін шектеп, жұмыссыздықтың артуына әкелді. 2023 жылғы ресми деректер бойынша, еліміздегі кедейлік деңгейі 6,5–7,2% аралығында құбылып отыр. Бұл көрсеткіштер жағдайдың айқын жақсармағанын және кедейліктің әлеуметтік құрылымда тұрақты орын алғанын білдіреді (Сурет 1)

Сурет 1 - ҚР 2001-2024 жж. аралығындағы кедейліктің өзгеру динамикасы
Ескерту – Ұлттық статистикалық бюро мәліметтерінің негізінде авторлар құрастырған.

Аймақтық талдау кедейліктің Қазақстан ішінде біркелкі таралмағанын көрсетті. Түркістан, Маңғыстау, Жамбыл және Алматы облыстары кедейлік деңгейі жоғары өңірлер қатарында. Бұл аймақтарда инфрақұрылымның жеткіліксіз дамуы, халықтың жоғары тығыздығы және көлеңкелі табыс көздерінің көптігі негізгі себептер ретінде қарастырылды. Керісінше, Астана, Алматы және Шымкент қалаларында өмір сүру деңгейі салыстырмалы түрде жоғары, бұл өңірлерде әлеуметтік қызметтерге қолжетімділік пен экономикалық белсенділік айтарлықтай жоғары деңгейде. Мұндай айырмашылықтар мемлекеттік ресурстардың тең бөлінбеуі мен инвестицияның аймақтар арасында біркелкі еместігін де көрсетеді (Сурет 2).

Аймақтар бойынша кедейлік деңгейінің динамикасы (шағын-графиктер)

Сурет 2 – 2001-2024 жж. аралығындағы аймақтардағы кедейліктің өзгеру динамикасы

Ескерту – Ұлттық статистикалық бюро мәліметтерінің негізінде авторлар құрастырған.

Корреляциялық талдау нәтижелері

Зерттеу нысанын жан-жақты талдау мақсатында кедейлікке ықпал етеді деген бірнеше экономикалық көрсеткіштердің өзгеріс мәндері мен кедейлік көрсеткіштерінің арасындағы корреляциялық байланыс анықталды. Тәуелсіз айнымалылар ретінде төмендегідей белгілер қолданылды:

- 1) $X1$ – жұмыссыздар саны;

- 2) X_2 – орташа айлық жалақы;
- 3) X_3 – жан басына шаққандағы жалпы табыс;
- 4) X_4 – жан басына шаққандағы күнкөрістің ең төменгі деңгейінің шамасы;
- 5) X_5 – ең төменгі жалақы мөлшері.

Тәуелді айнымалы ретінде Y – кедейлік көрсеткіші алынды. Айнымалылар арасындағы корреляциялық байланыстар төмендегі кестелерде көрсетілген.

Кесте 1 – ҚР 2001-2024 ж.ж. аралығындағы кедейлік көрсеткіші мен өзге көрсеткіштер арасындағы корреляция коэффициенттері

Көрсеткіштер	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
Кедейлік деңгейі - Y	1				
Жұмыссыздар саны – X_1	0,931461	1			
Орташа айлық жалақы – X_2	-0,391856	-0,600479	1		
Жан басына шаққандағы жалпы табыс – X_3	-0,408384	-0,621158	0,998270	1	
Күнкөрістің ең төменгі деңгейі – X_4	-0,419049	-0,638113	0,994131	0,995420	1
Ең төменгі жалақы мөлшері - X_5	-0,323590	-0,539250	0,988950	0,987839	0,978602

Корреляциялық талдау әлеуметтік-экономикалық айнымалылар мен кедейлік көрсеткіштері арасындағы өзара байланысты анықтауға мүмкіндік береді. Нәтижесінде:

- 1) Жұмыссыздық пен кедейлік арасында өте жоғары оң корреляция ($r = 0.93$) анықталды;
- 2) Ал орташа айлық жалақы ($r = -0.39$) мен жан басына шаққандағы табыс ($r = -0.41$) кері тәуелділікті көрсетті.

Бұл нәтижелер табыс артқан сайын кедейлік деңгейінің азаятынын дәлелдесе, жұмыссыздықтың өсуі кедейлікті тереңдететінін нақтылайды. Мұндай байланыстар әлеуметтік саясаттың басым бағыттарын дұрыс белгілеуде негіз бола алады (Кесте 1).

Осы әдіспен талдауды тереңдету мақсатында Ақтөбе, Шығыс Қазақстан және Түркістан облыстары таңдап алынды. Мұндай таңдау аймақтық ерекшеліктерді қамтып, кедейліктің түрлі әлеуметтік-экономикалық модельдерін салыстыруға мүмкіндік береді. Түркістан облысы – халқы тығыз орналасқан, ауылдық сипаты басым әрі бейресми экономика үлесі жоғары аймақ; Ақтөбе облысы – индустриалды дамыған, онда кедейлік көрсеткіші еңбек нарығымен тығыз байланысты; Шығыс Қазақстан облысы – тарихи өнеркәсіптік базаға ие, табыс теңсіздігі айқын байқалатын өңір.

Географиялық тұрғыдан алғанда, оңтүстік (Түркістан), батыс (Ақтөбе) және шығыс (ШҚО) өңірлерді қамту кеңістіктік әртараптандыруды қамтамасыз етеді. Бұл тәсіл кедейліктің аймақтық айырмашылықтарын кешенді түрде талдауға және әр өңірге бейімделген әлеуметтік-экономикалық саясат ұсынуға ғылыми негіз береді.

Түркістан облысында жұмыссыздық пен кедейлік деңгейі арасындағы байланыстың әлсіздігі ($r = 0.09$) байқалды, бұл өз кезегінде көлеңкелі экономиканың кең таралуымен, халықтың өзін-өзі жұмыспен қамту үлесінің жоғары болуымен және әлеуметтік статистикада бейресми табыстардың есепке алынбауымен байланысты болуы мүмкін. Сонымен қатар, Түркістанда орташа жалақы мен жан басына шаққан табыстың кедейлікпен байланысы да төмен деңгейде тіркелді ($r = 0.04$ және $r = -0.23$), бұл өңірдегі табыстардың құрылымы мен есептілігінің ерекшеліктеріне байланысты болуы ықтимал (Кесте 2).

Кесте 2 – Түркістан облысының 2001-2024 ж.ж. аралығындағы кедейлік көрсеткіші мен өзге көрсеткіштер арасындағы корреляция коэффициенттері.

Көрсеткіштер	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
Кедейлік деңгейі - Y	1				
Жұмыссыздар саны – X_1	0,092799	1			

Орташа айлық жалақы – X2	0,037978	-0,542983	1		
Жан басына шаққандағы жалпы табыс – X3	-0,23657	-0,850057	0,351509	1	
Күнкөрістің ең төменгі деңгейі – X4	-0,215935	-0,920982	0,401944	0,980103	1
Ең төменгі жалақы мөлшері -X5	-0,140477	-0,854131	0,42864	0,989018	0,96935

Ақтөбе облысында кедейлік пен жұмыссыздық арасындағы корреляция жоғары деңгейде ($r = 0.95$), ал табысы азық-түлік шегінен төмен халық үлесімен байланыс төмендеу ($r = 0.86$) болды. Бұл көрсеткіштер аталған облыстағы халықтың табыстық жағдайының еңбек нарығымен тығыз байланысты екенін көрсетеді. Сонымен қатар, орташа айлық жалақының кері корреляциясы ($r = -0.28$) және жан басына шаққан табыстың көрсеткіші ($r = -0.34$) кедейлікті төмендетуде табыс көлемінің маңыздылығын дәлелдейді (Кесте 3).

Кесте 3 – Ақтөбе облысының 2001-2024 ж.ж. аралығындағы кедейлік көрсеткіші мен өзге көрсеткіштер арасындағы корреляция коэффициенттері

Көрсеткіштер	Y	X1	X2	X3	X4
Кедейлік деңгейі – Y	1				
Жұмыссыздар саны – X1	0,954942	1			
Орташа айлық жалақы – X2	-0,27779	-0,35474	1		
Жан басына шаққандағы жалпы табыс – X3	-0,338789	-0,407097	0,994708	1	
Күнкөрістің ең төменгі деңгейі – X4	-0,32383	-0,407141	0,98461	0,991749	1
Ең төменгі жалақы мөлшері – X5	-0,24769	-0,329518	0,991198	0,988472	0,977894

Шығыс Қазақстан облысында корреляциялық көрсеткіштер әлсіздеу: жұмыссыздық пен кедейлік арасында ($r = 0.59$), табысы төмен халық үлесімен ($r = 0.65$) байланыс тіркелді. Бұл аймақта жалақы мен жан басына шаққан табыс көрсеткіштері де кедейлікпен орташа кері байланысқа ие ($r = -0.44$ және $r = -0.4$). Бұл аймақтағы деректер формальды табыс көздерінің жүйелі болуын және әлеуметтік қолдаулардың ықпалы жоғары екенін көрсетеді (Кесте 4).

Кесте 4 – ШҚО облысының 2001-2024 ж.ж. аралығындағы кедейлік көрсеткіші мен өзге көрсеткіштер арасындағы корреляция коэффициенттері

Көрсеткіштер	Y	X1	X2	X3	X5
Кедейлік деңгейі – Y	1				
Жұмыссыздар саны – X1	0,59562	1			
Орташа айлық жалақы – X2	-0,357779	-0,929625	1		
Жан басына шаққандағы жалпы табыс – X3	-0,337604	-0,921083	0,999268	1	
Күнкөрістің ең төменгі деңгейі – X4	-0,395361	-0,941022	0,992601	0,9917	1
Ең төменгі жалақы мөлшері – X5	-0,299636	-0,906726	0,99103	0,991987	0,979284

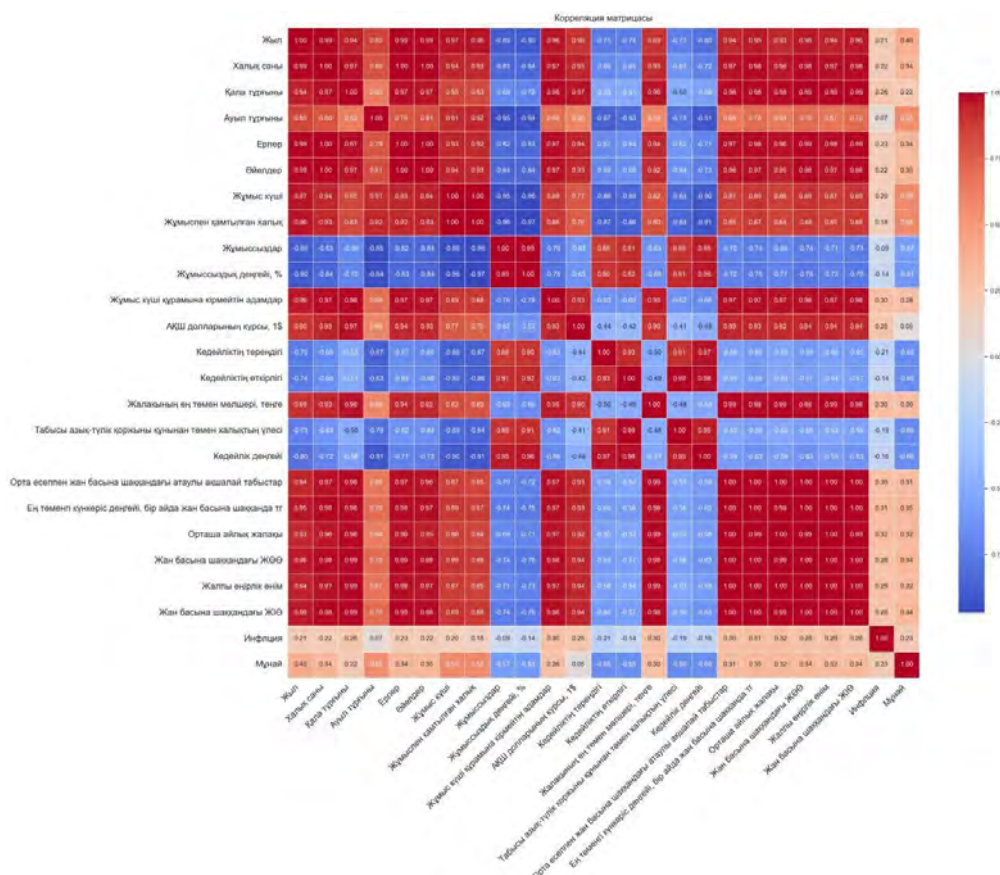
Аймақтық корреляциялық модельдеу нәтижелері кедейліктің біртекті құбылыс емес екенін, әрбір өңірдің өзіндік экономикалық, әлеуметтік құрылымына байланысты ерекшеліктерге ие екенін дәлелдейді. Түркістанда бейресми табыс пен өзін-өзі жұмыспен қамтудың рөлі басым болса, Ақтөбе мен ШҚО аймақтарында кедейлік формальды еңбек нарығындағы өзгерістерге тікелей тәуелді. Осыған байланысты кедейлікті төмендету үшін қолданылатын саясаттар әр өңірге бейімделген, дәлелді және дерекке негізделген болуы қажет.

Әр өңірдің ерекшелігін сипаттайтын тағы да бір көрсеткішке тоқталып өтуге болады. Мысалы, Ақтөбе мен Шығыс Қазақстан облыстарында орташа айлық жалақы мен жан басына шаққан табыс

арасындағы дерлік толық корреляцияның ($r \approx 0,999$) қалыптасуы олардың экономикасының негізінен ресми секторға сүйенуімен байланысты. Бұл өңірлерде халық табысының басым бөлігі жалдамалы еңбекке төленетін жалақыдан құралады, сондықтан екі көрсеткіштің динамикасы бір-бірін дерлік толық қайталайды. Ал Түркістан облысында аталған көрсеткіштердің арасындағы байланыс әлсіз ($r \approx 0,351$). Бұл өңірде бейресми сектор үлесінің жоғары болуы, өзін-өзі жұмыспен қамту мен көлеңкелі табыстардың кең таралуы ресми жалақы деректерінің жан басына шаққан нақты табысты толық бейнелемеуіне әкеледі. Осы айырмашылықтар аймақтық табыс құрылымының әркелкілігін және ресми статистиканың шектеулерін көрсетеді.

Регрессиялық модель

Ұлттық деңгейде жүргізілген регрессиялық талдау кедейлік көрсеткіштеріне әсер ететін факторлардың ықпалын сандық тұрғыда бағалауға мүмкіндік берді. Кедейлік деңгейіне ықпал етуі мүмкін жиырмадан астам айнымалылар 2001 жылдан бастап жүйеленіп, олардың вариативтілігі мен мультиколлинеарлығы негізгі компоненттер талдауы (Principal Component Analysis, PCA) әдісі арқылы бағаланды (сурет 3). Нәтижесінде талдаудан сегіз көрсеткіш іріктеліп алынды: ауыл тұрғындарының саны, АҚШ долларының айырбас бағамы, мұнай бағасы, табысы азық-түлік қоржыны құнынан төмен халықтың үлесі, жалақының ең төменгі мөлшері, жұмыссыздар саны, инфляция деңгейі және жұмыс күші құрамына кірмейтін халық саны.

Сурет 3 – PCA сынағының көрсеткіші

Іріктелген сегіз айнымалы (кедейлік деңгейін қоса) уақыттық стационарлыққа тексерілді. Әрбір қатар үшін кеңінен қолданылатын Augmented Dickey–Fuller (ADF) сынағы жүргізілді; лаг саны ақпараттық критериймен (SIC/BIC) таңдалды, ал маңыздылық деңгейі 10% ретінде алынды (жылдық қысқа

іріктеме жағдайында типтік тәсіл). Нәтижесінде 10% деңгейінде бірқатар айнымалылар стационарлы деп танылды (мысалы, инфляция, жұмыссыздық деңгейі және ауыл тұрғындарының саны), ал қалғандары стационарлы емес болып шықты. Шекаралық жағдай ретінде мұнай бағасының p -мәні $\approx 0,108$ болып, 10% табалдырығында болғаны ескеріліп қабылданды. Толық нәтижелер 5-кестеде берілген.

Кесте 5 – Стационарлықты тексеру нәтижелері (ADF сынағы)

adf_statistic	p_value	lags_used	n_obs	critical_1%	critical_5%	critical_10%	series
-3,571652488	0,006326679	4	14	-4,012033601	-3,104183878	-2,690987347	Ауыл тұрғыны
-2,53139934	0,108020221	1	17	-3,889265673	-3,054357973	-2,666983841	Мұнай бағасы
-3,006757154	0,034268168	0	18	-3,859073285	-3,042045693	-2,66090642	Инфляция
-3,824014301	0,002670955	7	11	-4,223238279	-3,189368926	-2,729839421	Жұмыссыздық деңгейі%
-2,591012135	0,094869141	4	14	-4,012033601	-3,104183878	-2,690987347	Кедейлік деңгейі

Сонымен қатар, деректер Грэйнджер себептілік сынағына тексерілді. Сынақ нәтижелері жұмыссыздық деңгейінің кедейлікке тікелей ықпал ететін негізгі фактор екенін көрсетті (p -value $< 0,01$). Ал қалған айнымалылардың (мұнай бағасы, инфляция, ауыл тұрғыны) әсері статистикалық тұрғыда мәнді емес немесе жанама сипатта болып шықты. Бұл нәтижелер 6-кестеде ұсынылған.

Кесте 6 – Грэйнджер себептілік сынағының нәтижелері

caused	causing	f_stat	p_value	k_ar	reject_0.105
Кедейлік деңгейі	Ауыл тұрғыны	2,535652909	0,119173722	1	Folse
Кедейлік деңгейі	Мұнай бағасы	2,120769273	0,153118655	1	Folse
Кедейлік деңгейі	Инфляция	0,19131323	0,664178449	1	Folse
Кедейлік деңгейі	Жұмыссыздық деңгейі, %	9,042028493	0,004544335	1	True

Соңғы іріктелген төрт айнымалыға алдымен сызықтық регрессия (OLS) әдісі қолданылып, олардың кедейлікке ықпалы сандық тұрғыда бағаланды. Ал уақыттық өзара тәуелділікті тереңірек талдау үшін векторлық авторегрессиялық (VAR) модель пайдаланылды. Нәтижелер бойынша жұмыссыздық деңгейі кедейлікке тікелей ықпал ететін негізгі детерминант ретінде статистикалық тұрғыда мәнді ($p < 0,01$) болып шықты. Инфляция айнымалысы шекаралық мәнге ($p \approx 0,085$) ие болып, ықпалы шартты түрде маңызды деп бағаланды. Ал мұнай бағасы ($p \approx 0,85$) мен ауыл тұрғындарының саны ($p \approx 0,105$) кедейлікке тікелей ықпал ететін айнымалылар қатарына жатқызылмады, бірақ жанама әсер ету ықтималдығы жоққа шығарылмайды. Айнымалылардың ықпалын бағалау нәтижелері 7-кестеде келтірілген.

Кесте 7 – Векторлық авторегрессия (VAR) моделі бойынша бағалау нәтижелері

Independent Variable	Norm coeffic	P-Value	T-Value	R-Squared	Real coefficient
Const (intercept)	6,042105263	0,414230674	0,841463935	0,916431224	17,48269198
Инфляция	0,596063605	0,085066801	1,853065745	0,916431224	0,168691199
Мұнай бағасы	0,056497749	0,858151648	0,182051963	0,916431224	0,002598804
Жұмыссыздық деңгейі, %	2,480512048	0,004218975	3,411068282	0,916431224	2,799989
Ауыл тұрғыны	-1,281116808	0,105043501	-1,733061647	0,916431224	-3,82263E-06

Осы айнымалылар негізінде регрессиялық теңдеу келесі түрде құрастырылды:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 \quad (1)$$

$$Y = 17.4827 + 0.1687X_1 + 0.0026X_2 + 2.7999X_3 - 3.8526e-06X_4 \quad (2)$$

Мұндағы:

- 1) Y - кедейлік көрсеткіші;
- 2) X_1 - инфляция;
- 3) X_2 - мұнай бағасы;
- 4) X_3 - жұмыссыздық деңгейі;
- 5) X_4 - ауыл тұрғыны;

Модель нәтижелері жұмыссыздық деңгейінің кедейлікке тікелей ықпал ететін негізгі фактор екенін көрсетті. Жұмыссыздықтың өсуі халықтың жалпы табысын азайтып, табысы төмен отбасылар үлесінің артуына алып келеді. Сонымен қатар, Қазақстан экономикасының мұнай бағасына жоғары тәуелділігі кедейлікке жанама әсер етеді: мұнай бағасының құбылуы ұлттық валюта бағамына қысым түсіріп, бұл өз кезегінде инфляцияны күшейтеді. Инфляцияның өсуі халықтың нақты табысын төмендетіп, әсіресе табысы азық-түлік қоржыны деңгейінде шектелген әлеуметтік топтарға кері ықпал жасайды. Экономикалық тұрғыдан ауылдық жерлерде инфрақұрылымның жеткіліксіз дамуы, еңбек нарығының шектеулі болуы және бейресми табыстардың кең таралуы кедейліктің тереңдеуіне ықпал ететінін көрсетеді. Бұл фактор кедейлікті аймақтық тұрғыдан талдағанда ерекше маңызды, себебі ауыл халқының басым бөлігі әлеуметтік осал топтардың қатарын құрайды.

Бұл нәтижелер кедейлікті төмендету саясатының бір ғана факторға емес, өзара байланысқан бірнеше айнымалыға бағытталуы қажеттігін дәлелдейді. Біріншіден, жұмыссыздықты азайту үшін еңбек нарығын әртараптандыру, жаңа жұмыс орындарын құру, жастарды жұмыспен қамтылуын арттыру және шағын кәсіпкерлікті қолдау шаралары күшейтілуі тиіс. Екіншіден, Қазақстан экономикасының мұнай бағасына тәуелділігін азайтып, шикізаттық емес секторды дамыту құрылымдық тұрақтылыққа жағдай жасайды. Үшіншіден, инфляцияның халықтың нақты табысына теріс ықпалын төмендету үшін әлеуметтік трансферттердің тиімділігін арттыру және азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету қажет. Сонымен қатар, ауыл халқының әлеуметтік осалдығын төмендету үшін ауыл инфрақұрылымын дамыту, бейресми секторды заңдастыру және аймақтық теңсіздікті азайту маңызды. Осылайша, кешенді саясат кедейлікті құрылымдық тұрғыдан төмендетуге мүмкіндік береді.

Сурет 4 – ҚР 2006-2024 жж. аралығындағы кедейліктің өзгеру динамикасы мен регрессиялық болжамы

VAR моделіне негізделген қосымша болжамдық талдау нәтижесінде 2030 жылға дейінгі кедейлік деңгейінің өзгеру траекториясы есептелді. Болжам нәтижелері 4-суретте график түрінде көрсетілген. Онда 2024–2030 жылдар аралығында кедейлік көрсеткішінің өсу ықтималдығы жоғары екені байқалады. Егер экономикалық әртараптандыру, инфляцияны тежеу және әлеуметтік қолдау шаралары бойынша ауқымды реформалар жүзеге аспаса, модель болжамына сәйкес кедейлік деңгейінің біртіндеп артуы ықтимал.

ҚОРЫТЫНДЫ ЖӘНЕ ҰСЫНЫСТАР

Зерттеу нәтижелері Қазақстандағы кедейліктің тек табыс тапшылығымен шектелмей, жұмыссыздық, инфляция, мұнай бағасының құбылмалылығы, ауыл халқының үлесі, аймақтық теңсіздік және бейресми сектордың ықпалымен күрделене түсетінін көрсетті. Уақыттық талдау соңғы жылдары кедейлік деңгейінің қайтадан өсу үрдісін айқындаса, аймақтық талдау Түркістан, Ақтөбе және Шығыс Қазақстан облыстарының әлеуметтік-экономикалық құрылымына байланысты айырмашылықтарды нақтылады. Түркістан облысында бейресми сектор мен өзін-өзі жұмыспен қамту кедейліктің басты факторлары ретінде көрінсе, Ақтөбе және Шығыс Қазақстанда кедейлік ресми еңбек нарығындағы өзгерістерге тәуелді болып шықты.

VAR және Грэйнджер сынақтары жұмыссыздықтың негізгі детерминант екенін, ал инфляция мен мұнай бағасының жанама ықпалы халықтың нақты табысын қысқартатынын дәлелдеді. Ауыл халқы көрсеткіші статистикалық тұрғыдан әлсіз болғанымен, оның экономикалық маңызы зор. Ауылдық жерлерде инфрақұрылымның жеткіліксіз дамуы, еңбек нарығының шектеулі болуы және бейресми табыс көздерінің кең таралуы кедейліктің аймақтық теңсіздік арқылы тереңдеуіне ықпал етеді.

Осылайша, кедейлікті төмендету саясаты еңбек нарығын әртараптандыру, экономиканы шикізатқа тәуелділіктен арылту, инфляцияны бақылау және ауылдық аймақтардың әлеуметтік инфрақұрылымын дамыту сияқты кешенді шараларды талап етеді. Мұндай саясат Қазақстанның тұрақты дамуын қамтамасыз етіп, 2030 жылға дейінгі БҰҰ-ның Тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізуге негіз болады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Agrawal, P. Economic growth and poverty reduction: Evidence from Kazakhstan // *Asian Development Review*. – 2007. – Vol. 24, № 2. – Б. 90–115. – DOI: 10.1142/S0116110507500102
2. Абенова, Қ. А. Қазіргі отбасылардың әлеуметтік-экономикалық ерекшеліктері / Қ. А. Абенова. – Алматы: Т. Рысқұлов атындағы ҚазЭУ, 2013.
3. Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросы [Электрондық ресурс]. – URL: <https://stat.gov.kz> (қаралған күні: 23.07.2025).
4. Қуандық, Ж.Б.; Асилова, А.С.; Кар, М. Адами капитал мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық өсуінің басты көзі ретінде // *The Journal of Economic Research & Business Administration*. – 2022. – №3 (141). – Б. 116–127. – DOI: 10.26577/be. 2022.v141.i3.11.
5. Халитова, М.М.; Нурымова, С.К.; Дюсебаева, Ж.К. Демографиялық жағдайды жақсарту үшін Қазақстан ауылдарының әлеуметтік инфрақұрылымын дамыту тетіктері // «Тұран» университетінің хабаршысы. – 2023. – №1 (97). – Б. 90–103. – DOI: 10.46914/1562-2959-2023-1-1-90-103.
6. Расулова, А.М.; Галинова, А.Т.; Киричок, О.В.; Давлетбаева, Н.Б. Аймақтар негізінде кедейлік деңгейіне салыстырмалы талдау: Қазақстан мысалында // *Вестник Карагандинского университета. Economy Series*. – 2022. – № 3(107). – Б. 272–280. – DOI: 10.31489/2022Ec3/272-280.
7. Eurostat. People at risk of poverty or social exclusion in 2023 [Электрондық ресурс]. – News article, 12.06.2024. – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/> (қаралған күні: 22.07.2025).
8. Sánchez-Martí, J. A. La pobreza y la desigualdad económica según la vulnerabilidad territorial // *European Public & Social Innovation Review*. – 2024. – Vol. 9. – P. 01–18. – DOI: 10.31637/epsir-2024-448.
9. Chulanova, Z.; Brimbetova, N.; Satybaldin, A.; Dzhanegizova, A. Poverty in the Kazakhstan Regions: Assessing the Influence of Key Indicators on Differences in Its Level // *Sustainability*. – 2024. – Vol. 16. – Art. 6752. – DOI: 10.3390/su16166752

10. Киреева А. А., Нурбацин А. С., Халитова М. М. Assessing Inequality of Income Distribution and Education in the Regions of Kazakhstan // Экономика региона. – 2023. – Т. 19, № 3. – С. 741–752. – DOI: 10.17059/ekon.reg.2023-3-10.
11. Mukhamediyev B., Bimendiyeva L., Dauliyeva G., Temerbulatova Zh. Unrest in Kazakhstan: Economic background and causes // Cogent Economics & Finance. – 2023. – Vol. 11, No. 2. – Article 2263305. – DOI: 10.1080/23322039.2023.2263305.
12. Сағынбай Ә.Ғ., Қабылқайратқызы Р., Даулиева Ғ.Р., Қондыбаева С.К. Қазақстан Республикасындағы кедейлік тереңдігі көрсеткішінің жұмыссыздыққа ықпалы // Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университетінің Хабаршысы. – 2024. – № 3 (74). – Б. 217–222. – DOI: 10.47649/vau.24.v74.i3.19.
13. Барышникова, Н.А.; Душевина, Е.М.; Кирилук, О.М.; Найденова, Н.В.; Шкрябина, А.Ю. Strategic Priorities for the Human Capital Development in the Context of Socio-Economic Inequality of Russia's Regions // IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. – 2021. – Т. 666. – Ст. 062072. – DOI: 10.1088/1755-1315/666/6/062072.
14. World Bank. Kazakhstan – Poverty and Equity Brief [Электрондық ресурс]. – Washington, DC: World Bank Group, 2024. – URL: <https://worldbank.org> (қаралған күні: 23.07.2025)
15. Кангалакова, Д.М.; Айдарова, А.Б.; Ибраимова, С.Ж.; Апсенбетова, Г.Т. Қазақстан өңірлерінде кедейшілік деңгейін талдау // The Journal of Economic Research & Business Administration. – 2024. – № 1 (147). – Б. 145–... – DOI: 10.26577/jerba2024147112.
16. Нурланова, Н.К.; Альжанова, Ф.Г.; Днишев, Ф.М. Қазақстанның инклюзивті аймақтық даму деңгейін бағалау әдістері мен тәжірибесі // Экономика: стратегия и практика (Economics: the Strategy and Practice). – 2023. – Т. 18, № 4. – Б. 109–126. – DOI: 10.51176/1997-9967-2023-4-109-126.
17. Смағамбет, Б.Ж.; Айқынбайқызы, А. Орталық Азиядағы халық әл-ауқатының жақсаруы: салыстырмалы талдау // Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Хабаршысы. Педагогика. Психология. Әлеуметтану сериясы. – 2023. – № 2 (143). – Б. 434–442. – DOI: 10.32523/2616-6895-2023-143-2-434-442.

REFERENCES

1. Agrawal, P. (2007). Economic growth and poverty reduction: Evidence from Kazakhstan. *Asian Development Review*, 24(2), 90–115. <https://doi.org/10.1142/S0116110507500102>
2. Abenova, K. A. (2013). Qazirgi otbasylardyn aleumettik-ekonomikalyk erekshelikteri [Socio-economic features of modern families]. Almaty: T. Ryskulov KazEU (In Kazakh).
3. Bureau of National Statistics of the Agency for Strategic Planning and Reforms of the Republic of Kazakhstan. (2025). Official statistics portal. Retrieved July 23, 2025, from <https://stat.gov.kz>
4. Kuandyk, Z. B., Assilova, A. S., & Kar, M. (2022). Human capital as the main source of socio-economic growth of the country. *The Journal of Economic Research & Business Administration*, 3(141), 116–127. <https://doi.org/10.26577/be.2022.v141.i3.11> (In Kazakh).
5. Khalitova, M. M., Nuryanova, S. K., & Dyusebayeva, Zh. K. (2023). Mechanisms for developing the social infrastructure of Kazakhstan's villages to improve the demographic situation. *Vestnik Universiteta Turan (Herald of Turan University)*, 1(97), 90–103. <https://doi.org/10.46914/1562-2959-2023-1-1-90-103> (In Russian).
6. Rasulova, A. M., Galinova, A. T., Kirichok, O. V., & Davletbayeva, N. B. (2022). Comparative analysis of the level of poverty by region: The case of Kazakhstan. *Vestnik Karagandinskogo Universiteta. Economy Series*, 3(107), 272–280. <https://doi.org/10.31489/2022Ec3/272-280> (In Russian).
7. Eurostat. (2024, June 12). People at risk of poverty or social exclusion in 2023. Retrieved 22 July, 2025, from <https://ec.europa.eu/eurostat/>
8. Sánchez-Martí, J. A. (2024). La pobreza y la desigualdad económica según la vulnerabilidad territorial [Poverty and economic inequality by territorial vulnerability]. *European Public & Social Innovation Review*, 9, 1–18. <https://doi.org/10.31637/epsir-2024-448>
9. Chulanova, Z., Brimbetova, N., Satybaldin, A., & Dzhanegizova, A. (2024). Poverty in the Kazakhstan regions: Assessing the influence of key indicators on differences in its level. *Sustainability*, 16, 6752. <https://>

doi.org/10.3390/su16166752

10. Kireyeva, A. A., Nurbatsin, A. S., & Khalitova, M. M. (2023). Assessing inequality of income distribution and education in the regions of Kazakhstan. *Economy of Regions*, 19(3), 741–752. <https://doi.org/10.17059/ekon.reg.2023-3-10> (In Russian).

11. Mukhamediyev, B., Bimendiyeva, L., Dauliyeva, G., & Temerbulatova, Z. (2023). Unrest in Kazakhstan: Economic background and causes. *Cogent Economics & Finance*, 11(2), 2263305. <https://doi.org/10.1080/23322039.2023.2263305>

12. Sagynbay, A. G., Kabylkairatkyzy, R., Dauliyeva, G. R., & Kondybayeva, S. K. (2024). The impact of the poverty depth indicator on unemployment in the Republic of Kazakhstan. *Bulletin of Kh. Dosmukhamedov Atyrau University*, 3(74), 217–222. <https://doi.org/10.47649/vau.24.v74.i3.19> (In Kazakh).

13. Baryshnikova, N. A., Dushevina, E. M., Kiriliuk, O. M., Naidenova, N. V., & Shkryabina, A. Y. (2021). Strategic priorities for the human capital development in the context of socio-economic inequality of Russia's regions. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 666, 062072. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/666/6/062072>

14. World Bank. (2024). *Kazakhstan: Poverty and Equity Brief*. Washington, DC: World Bank Group. Retrieved July 23, 2025, from <https://worldbank.org>

15. Kangalakova, D. M., Aidarova, A. B., Ibraimova, S. Zh., & Apsenbetova, G. T. (2024). Analysis of the level of poverty in the regions of Kazakhstan. *The Journal of Economic Research & Business Administration*, 1(147), 145. <https://doi.org/10.26577/jerba2024147112> (In Kazakh).

16. Nurlanova, N. K., Alzhanova, F. G., & Dnishev, F. M. (2023). Methods and practice of assessing the level of inclusive regional development of Kazakhstan. *Economics: the Strategy and Practice*, 18(4), 109–126. <https://doi.org/10.51176/1997-9967-2023-4-109-126> (In Russian).

17. Smagambet, B. Zh., & Aiqynbaiqyzy, A. (2023). Improvement of people's well-being in Central Asia: A comparative analysis. *Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Pedagogy. Psychology. Sociology Series*, 2(143), 434–442. <https://doi.org/10.32523/2616-6895-2023-143-2-434-442> (In Kazakh).

POVERTY INDICATORS AND THEIR DYNAMICS IN THE REGIONAL STRUCTURE OF KAZAKHSTAN

P. Zhiyenbayeva^{1*}, Y. Zhiyenbayev¹

¹Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

ABSTRACT

This article provides a comprehensive analysis of the dynamics and regional characteristics of poverty across the regions of Kazakhstan.

The main objective of the study is to describe the changes in poverty levels and identify the key socio-economic factors influencing these changes.

The research methodology includes time-series and comparative analysis, correlation and regression modeling, as well as the application of Granger causality and VAR forecasting methods.

The scientific novelty of the study lies in the development of quantitative models that describe the relationships between factors affecting poverty, while accounting for regional specificities.

The findings reveal that poverty is closely associated not only with income levels but also with unemployment, population density, and the state of infrastructure. To ensure the effective implementation of poverty reduction policies, comprehensive and regionally differentiated approaches are proposed.

Keywords: poverty, regional inequality, social policy, unemployment, correlation model, regression model.

ПОКАЗАТЕЛИ БЕДНОСТИ И ИХ ДИНАМИКА В РЕГИОНАЛЬНОЙ СТРУКТУРЕ КАЗАХСТАНА

П. Н. Жиенбаева^{1*}, Е. А. Жиенбаев¹

¹КазНУ имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан

АННОТАЦИЯ

В данной статье всесторонне исследованы динамика уровня бедности и региональные особенности бедности в Казахстане.

Цель исследования – охарактеризовать изменения уровня бедности и выявить ключевые социально-экономические факторы, оказывающие влияние на её формирование.

В качестве методологической базы *использованы методы* временного и сравнительного анализа, корреляционного и регрессионного моделирования, а также методы причинности Грейнджера и VAR-прогнозирования.

Научная новизна работы заключается в представлении количественных моделей взаимосвязей между факторами, влияющими на уровень бедности, с учётом региональных различий.

Результаты исследования показали, что бедность тесно связана не только с доходами населения, но и с уровнем безработицы, плотностью населения и состоянием инфраструктуры. Для эффективной реализации политики борьбы с бедностью предлагаются комплексные и регионально дифференцированные подходы.

Ключевые слова: бедность, региональное неравенство, социальная политика, безработица, корреляционная модель, регрессионная модель.

АВТОРЛАР ТУРАЛЫ

Жиенбаева Патыма Нурсултановна – докторант, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан Республикасы, e-mail: zhiyenbayeva_patyma@live.kaznu.kz, ORCID:0009-0001-8894-6268*

Жиенбаев Ерұлан Әсентайұлы – докторант, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан Республикасы, e-mail: zhiyenbayev_yerulan@live.kaznu.kz , ORCID:0000-0002-8736-2121